

К. В. Мануїлова

доктор наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та регіоналістики,
Національний університет «Одеська політехніка»,
МОН України
<https://orcid.org/0000-0002-0721-7232>

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ У РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ

У статті розглянуто сучасні аспекти соціально-економічного розвитку територій України в регіональному вимірі, особливо в умовах повоєнного відновлення. Акцентовано на необхідності трансформації регіональної політики з урахуванням сучасних глобальних тенденцій, інноваційного потенціалу й європейських підходів до сталого розвитку. Проведено аналіз чинної нормативно-правової бази з місцевого самоврядування та децентралізації влади, визначено її роль у формуванні ефективної системи управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні. Досліджено роль місцевих органів влади у розробленні стратегій регіонального розвитку, формуванні бюджетної політики та залученні інвестицій для розвитку територій України. На основі узагальнення досвіду країн ЄС, зокрема Польщі, Чеської Республіки, Німеччини, а також рекомендацій міжнародних організацій (ОЕСР, МВФ, МБПП), обґрунтовано концептуальну модель управління регіональним розвитком на засадах CRM-підходу, що забезпечує активну участь громадян у процесах публічного управління. Встановлено, що ефективна стратегія повоєнного відновлення територій України повинна ґрунтуватися на модернізації промислової структури, посиленні інвестицій в інноваційні технології й у розвиток людського капіталу. Розглянуто необхідність для сталого соціально-економічного розвитку. Перспективи повоєнного соціально-економічного розвитку України залежать від зростання інвестицій в інтелектуальну власність, інновації та підприємництво. Формування холдингів посилює зовнішньоекономічний потенціал держави, а модернізація промислової структури сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки.

Визначено, що реалізація інноваційно-орієнтованих стратегій розвитку в поєднанні з модернізацією управлінських моделей та активною участю громад створює основу для стабільного та гуманізованого соціально-економічного відновлення територій України.

Ключові слова: публічне управління, реформа, стратегія, розвиток, територіальні громади, спроможність, фінансова спроможність, сталий розвиток, концепція, регіональна політика, регіон, воєнний стан, місцеві бюджети, місцеве самоврядування, повоєнне відновлення, інноваційна стратегія

Вступ. У сучасних умовах сталий розвиток територіальної одиниці ґрунтується на збалансованій взаємодії та гармонійному поєднанні економічних, екологічних і соціальних складових. Економічний аспект передбачає підвищення конкурентоспроможності сільсько-го господарства через реструктуризацію та модернізацію виробництва, впровадження інновацій, поширення знань та покращення якості сільськогосподарської продукції. Екологічний вимір зосереджується на охороні навколишнього середовища, підтримці біорізноманіття та захисті водних ресурсів. Соціальна складова спрямована на покращення рівня життя

населення через розвиток сільських територій, створення нових робочих місць та диверсифікацію сільської економіки. Досягнення сталості розвитку забезпечується через комплексну взаємодію органів влади, економічних структур та суспільства в цілому.

Парадигма глобального управління соціально-економічним розвитком вимагає виконання процесів, що включають трансформацію та модернізацію економіки. Цей імператив підкреслюється необхідністю враховувати національні особливості ринкових механізмів та соціально-економічних відносин, у поєднанні з визнанням підпорядкування законам світового

ринку. Ступінь інтеграції країн з перехідною економікою у світові економічні процеси залежить від їхньої здатності до динамічного розвитку та адаптивності, прагнення до структурної модернізації, кваліфікованого аналізу внутрішнього потенціалу в національній економічній системі та реагування на вимоги світового ринку.

В Україні завдяки впровадженню реформи децентралізації було суттєво розширено повноваження та відповідальність громад, тим самим закладено основу для автономного планування та управління розвитком. Однак, значна кількість вітчизняних громад продовжують стикатися із серйозними перешкодами на шляху власного розвитку, які обумовлені обмеженням доступом до фінансових ресурсів, дефіцитом кваліфікованих кадрів, недостатнім розвитком інноваційної інфраструктури та слабкою реалізацією механізмів публічно-приватного партнерства. Для подолання цих викликів необхідний системний підхід до стратегічного планування територій, який наголошувати на інноваційних рішеннях та стимулюванні інноваційного розвитку громад.

Формування інноваційної стратегії розвитку громад має базуватися на комплексному аналізі внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на соціально-економічне середовище, із врахуванням регіонального контексту та особливостей територіальної організації громади. Це передбачає оцінку ресурсного потенціалу громади та регіону в цілому, рівня технологічного розвитку, наявності освітніх і наукових установ, бізнес-клімату, а також потреб місцевого населення і специфічних викликів, характерних для регіону.

Особлива увага має приділятися розробці механізмів стимулювання інноваційної активності на місцевому та регіональному рівнях. До таких механізмів належать створення бізнес-інкубаторів, технопарків, інноваційних кластерів та платформ для міжмуніципальної співпраці, що забезпечують обмін знаннями, координацію ресурсів і масштабування інноваційних рішень. Успішна реалізація інноваційної стратегії потребує ефективних механізмів координації між усіма зацікавленими сторонами – місцевими органами влади, бізнесом, організаціями громадянського суспільства, академічними установами та регіональними інституціями, що формують сприятливе середовище для інновацій.

Важливість синергії між місцевими громадами та регіональними структурами полягає

у створенні умов для інтеграції інноваційних рішень у регіональні економічні та соціальні процеси, підвищення конкурентоспроможності територій і забезпечення рівномірного розвитку всіх громад у межах регіону. Стратегічні документи повинні чітко визначати ролі, відповідальність і механізми взаємодії всіх учасників інноваційного процесу на рівні громади та регіону загалом, що забезпечить ефективність і сталість інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток регіональних систем був предметом інтересу багатьох економістів. Сучасна економічна наука містить ряд альтернативних теорій і моделей регіонального розвитку. Рабе та співавт. [1] зазначили, що сучасні концепції регіонального розвитку враховують появу нових видів економічної діяльності та ключових факторів виробництва, серед яких визначальними є інновації, розвиток телекомунікацій, комп'ютерних мереж, дотримання екологічних обмежень і використання нематеріальних ресурсів. Handali та співавт. [2] наголосили, на, тому що соціальний капітал виступає одним із провідних чинників регіонального розвитку. На основі аналізу основних напрямів і шкіл регіональної економічної теорії вони дійшли висновку, що кожна з них сформувалася в межах певної держави, відображаючи специфіку її економічної структури та рівень соціально-економічного поступу.

У дослідженні Ерфана та інших [3] зроблено спробу удосконалити чинні підходи до класифікації теорій регіонального розвитку, що дало змогу систематизувати знання у цій сфері. Проблематика інноваційного розвитку на різних рівнях господарської діяльності, включно з регіональним, посідає важливе місце у працях сучасних науковців і практиків. Безама [4] розглядає інноваційний розвиток як ключовий інструмент реалізації державної інноваційної політики, тоді як Хеллат [5] підходить до цієї проблеми крізь призму процесного підходу.

Попри значний науковий доробок, залишається нерозв'язаною низка складних питань, зокрема – чітке визначення складових інноваційної стратегії розвитку громад у контексті регіональних соціально-економічних систем. Це передбачає узгодження інтересів усіх зацікавлених сторін, інтеграцію різних управлінських підходів, технологій і ресурсів для досягнення стратегічних цілей державної регіональної політики.

Вплив на соціально-економічний розвиток регіонального сектору було проаналізовано

з позицій економічних, сільськогосподарських, демографічних факторів і геопросторового розподілу авторами [6-8]. Більшість досліджень [9-11], спираються на розвиток матеріальних ресурсів. Однак, в умовах глобального дефіциту, виникає питання щодо потенціалу нематеріальних ресурсів. Проблемам місцевого самоврядування України та соціально-економічному розвитку її територій присвячені роботи таких авторів, як Г. Шелест та М. Рабінович [12], В. Романова та А. Умланд [13], В.В. Утвенко [14] та інших. Аналіз ефективності реалізованих національних ініціатив має базуватися на поєднанні кількісних та якісних стратегій. Розробка методологічних підходів, що дозволяють інтегрувати нематеріальні ресурси в систему публічного управління.

Постановка завдання. Мета дослідження – обґрунтувати науково-методичні засади соціально-економічного розвитку територій у регіональному вимірі та визначити стратегічні пріоритети їх повоєнного відновлення.

Методи та матеріали. У роботі використано методи системного аналізу, порівняльного та структурно-функціонального підходів, економіко-статистичного аналізу, синтезу й узагальнення. Матеріалами дослідження стали нормативно-правові акти України, офіційні дані Інституту Фрейзера, рекомендації міжнародних організацій, а також наукові публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Результати та обговорення. Реформа місцевого самоврядування та децентралізації розпочалася в Україні у 2014 році із прийняттям Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади [15]. На початок реформи система територіальної організації влади в Україні була схожа на казахстанську систему.

Нормативно-правову базу функціонування місцевого державного управління та самоврядування в Україні становлять Конституція України [16], Закон України «Про місцеве самоврядування» [17], Бюджетний кодекс України [18], Податковий кодекс України [19], Закон України «Про місцеві державні адміністрації» [20], а також низка інших законодавчих і підзаконних нормативних актів, що регламентують діяльність органів влади на місцевому рівні.

Органи місцевої влади України здійснюють розроблення прогнозів і стратегій соціально-економічного розвитку регіону як складових частин регіональної стратегії, визначаючи

водночас перелік першочергових потреб населення. Цей процес базується на комплексній взаємодії концепцій, програм і планів соціально-економічного розвитку, цільових (довгострокових і галузевих) програм, пріоритетних проєктів і бюджетних рішень, адаптованих до умов воєнного стану.

Водночас чинна регіональна політика України не повною мірою узгоджується зі світовими стандартами у сфері стимулювання соціально-економічного зростання територій, що, замість очікуваного вирівнювання розвитку, призвело до посилення диспропорцій у територіальному розвитку. Сьогодні, зважаючи також на воєнні дії на території України, спостерігається суттєвий дисбаланс у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів, що зумовлено неефективністю політики управління інноваційними процесами та браком дієвих механізмів стратегічної міжрегіональної співпраці. Попри наявність значного наукового напрацювання щодо шляхів розвитку, соціально-економічний прогрес територій значною мірою визначається їхнім науковим, технічним й інноваційним потенціалом, а також здатністю ефективно його реалізовувати.

Крім того, перспективи економічного розвитку регіонів та міст відповідно до інноваційної моделі значною мірою визначається тим, наскільки добре вони можуть розвивати та використовувати нові технології [21]. Щоб зрозуміти фундаментальні принципи економічного та соціального розвитку в регіональних економічних системах, необхідно враховувати зміст основних форм його прояву (рис. 1).

Рис. 1. Форми економічного та соціального розвитку територіальних громад у регіонах [21]

Головна мета інноваційної стратегії розвитку полягає у забезпеченні сталого

соціально-економічного зростання регіонів через активізацію інноваційних процесів. Водночас мета регіонального розвитку полягає у здійсненні прогресивних змін кількісних та якісних параметрів функціонування регіону з метою досягнення бажаних результатів і підвищення рівня добробуту населення.

Економічний та соціальний розвиток регіонів та територіальних громад – визначається як сукупність якісних змін у структурних елементах регіональних соціально-економічних систем, які виникають під впливом багатьох факторів. Він відображає умови формування потенційних можливостей регіону для формування та впровадження інноваційної стратегії розвитку. Соціально-економічний розвиток регіонів та територіальних громад – це критерій ефективності їхнього функціонування та є важливим джерелом покращення якості життя. Іншими словами, коли параметри кількісних показників регіонального розвитку перевищують плановий або нормативний рівень показників стан розвитку подібних регіональних систем, можна зробити висновок про їхню ефективність функціонування. Соціально-економічна система регіону та територіальної громади складається з двох підсистем: соціальної та економічної. Економічна підсистема керує зростанням, соціальна підсистема включає підприємства, установи та організації, що самофінансуються. Вони поділяються за видом економічної діяльності: промисловість (видобуток, переробка, виробництво та розподіл електроенергії, газу та води); сільське господарство; полювання та лісове господарство; рибальство; будівництво; торгівля та роздрібна торгівля; ремонтні послуги; готелі та ресторани; транспорт і зв'язок; фінансова діяльність; операції з нерухомістю. Основним видом діяльності є спрямованість на задоволення споживчого попиту незалежно від регіону та територіальної громади [22].

З урахуванням досвіду Німеччини, Великої Британії, Швеції, США, Нової Зеландії та Казахстану, а також рекомендацій ОЕСР, МВФ і МБРР, що ґрунтуються на можливостях і перспективах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема у межах проєктів «Електронний уряд» і «Електронне бюджетування», було сформовано концептуальну модель механізмів державного управління економікою регіонального соціального розвитку. Ця модель базується на принципах CRM (Customer Relationship Management – управління взаємовідносинами

з клієнтами), передбачаючи активну участь громадян у процесах прийняття управлінських рішень. Запропонована модель державного управління соціально-економічним розвитком територій принципово відрізняється від чинної адміністративної системи України, у межах якої населення здебільшого розглядається як споживач або бенефіціар державних та громадських послуг, а не як активний суб'єкт співправління.

Аналіз даних таблиці 1 свідчить, що в Україні місцеві органи влади мають досить широкий спектр повноважень щодо формування та розподілу бюджетних ресурсів. Так, бюджети органів влади базового рівня отримують більшість податків на доходи фізичних осіб, що забезпечує певний рівень фінансової автономії.

Таблиця 1

Податкові повноваження органів місцевого самоврядування в Україні

Показники	Україна
Кількість видів податків і інших обов'язкових платежів, які заходять до бюджетів місцевих органів влади на 1 рівні	26
Кількість видів податків і інших платежів, які надходять до бюджетів у місцеві органи влади 2 рівні	15
Кількість видів податків та інших платежів, які надходять до бюджетів місцевого органу влади 3 (базового) рівня	32
Кількість рівнів бюджетної системи в рамках регіону	4
Наявність зафіксованої частки податку (платежу), яка підлягає сплаті до бюджетів регіональних органів влади	так
Більшість податків на доходи фізичних осіб надходить до бюджетів регіональних органів влади 3 (базового) рівня	так
Міжбюджетні відносини між центральним бюджетом та регіональними бюджетами дозволені	так
Регіональні органи влади мають право встановлювати податки та визначати їх ставки	так

Джерело: розробка автора на основі [23]

У повоєнний період соціально-економічний розвиток територій України залежатиме від здатності держави стимулювати інвестиції в інтелектуальну власність, інноваційні технології та розвиток підприємництва. Створення й ефективне функціонування холдингових структур стане ключовим чинником посилення зовнішньоекономічного потенціалу країни. Рациональне використання ресурсів через модернізацію промислової бази сприятиме підвищенню конкурентоспроможності економіки та забезпеченню результативного впровадження

соціально-економічної політики на регіональному рівні.

Війна в Україні загострила регіональні диспропорції, що вимагає адаптивних механізмів публічного управління в умовах надзвичайних ситуацій. Основні напрями вдосконалення публічного управління:

1. Стратегічне планування і його синхронізація на всіх рівнях необхідно забезпечити узгодженість між:

– Державною стратегією регіонального розвитку;

– регіональними стратегіями;

– планами територіальних громад.

Впровадження інструментів просторового планування таких, як інтегровані стратегії розвитку територій, дозволяє уникнути дублювання функцій та покращити координацію [13].

2. Підвищення кадрового потенціалу органів влади. Для підвищення спроможності органів місцевого самоврядування доцільно:

– розробити програми підвищення кваліфікації;

– запровадити сучасні інструменти електронного урядування;

– забезпечити конкурсне добирання фахівців на посади в сфері розвитку регіонів.

3. Реформування системи фінансового забезпечення. У цьому контексті необхідно вжити такі заходи:

– переглянути механізми міжбюджетних трансфертів;

– посилити фіскальну децентралізацію;

– впровадити систему “фінансового рейтингу” громад.

Поєднання економічного зростання з підвищенням рівня соціального добробуту населення формує фундамент для сталого відновлення, стабілізації та довготривалої трансформації регіонів України.

Висновки Реформа місцевого самоврядування та децентралізації, розпочата в Україні у 2014 році, створила основу для формування регіональної стратегії розвитку, проте наявна система потребує подальшого удосконалення з урахуванням світових стандартів та сучасних підходів до управління. Аналіз соціально-економічного розвитку регіонів свідчить про наявність диспропорцій, що посилюються в умовах воєнних дій, та вказує на необхідність більш ефективного використання науково-технічного й інноваційного потенціалу для прискорення регіонального зростання.

Важливим чинником підвищення ефективності регіональної політики є інтеграція інноваційних стратегій, розвиток інтелектуальної власності, консолідація підприємств і створення холдингів для забезпечення зовнішньоекономічної експансії. Оптимізація промислової структури та раціональне використання ресурсів дозволяють підвищити конкурентоспроможність і сприяють впровадженню дієвих механізмів соціально-економічного управління.

Поєднання економічного зростання з соціальним добробутом населення формує передумови для відновлення та трансформації територій, забезпечуючи збалансований розвиток регіонів і підвищення якості життя. Отже, реалізація інноваційно-орієнтованих стратегій розвитку в поєднанні з модернізацією управлінських моделей та активною участю громад створює основу для стабільного та гуманізованого соціально-економічного відновлення регіонів України.

Список використаної літератури:

1. Rabe M., Norek T., Widera K., Gawlik A., Łopatka A., Gutowska E. Sustainable Development of the Region – Biomass Potential on Example of the West Pomeranian Region. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2023. 13(1). С. 337–344. DOI: 10.47459/jssi.2023.13.35
2. Handalić Plahonjić M., Kuka F. Sarajevo – Potential and Limitations in the Development of the City and Region. *Uprava*. 2023. 14(2). С. 104–118. DOI: 10.53028/1986-6127.2023.14.2.104
3. Erfan V. Y., Gazuda S. M., Voloshchuk N. Y. Natural resources potential for regional spatial economic system development. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2018. 1(24). С. 434–442. DOI: 10.18371/fcaptp.v1i24.128233
4. Bezama A., Hildebrandt J., Thrän D. Analyzing the Potential Environmental and Socio-Economic Impacts of Regional Energy Integration Scenarios of a Bio-Based Industrial Network. *Sustainability*. 2022. 14. 15886. DOI: 10.3390/su142315886
5. Khellat M., Bouich A., Baddih H., Pradas I. G. Investigation of factors involved in Moroccan economic development. *International Conference on Innovation in Modern Applied Science, Environment, Energy and Earth Studies (ICIES'11 2023)*. 2023. 412. 01099. DOI: 10.1051/e3sconf/202341201099
6. Ahmed Alhashmi S. F. K., Omar A. J. Establishing a Relationship Model of Project Finance Factors Influencing Economic Development: Case Study of Abu Dhabi Economic Department. *International Journal of Sustainable Construction Engineering*

- and Technology. 2023. 14(5). С. 453–467. URL: <https://publisher.uthm.edu.my/ojs/index.php/IJSCET/article/view/16045>
7. Pohrishchuk B., Shkvaruk D. Main natural and economic factors of development of economic and ecological potential of the region. *Market Infrastructure*. 2023. 74. С. 63–67. DOI: 10.32782/infrastructure74-12
 8. Klebanova T., Rudachenko O., Gvozdytskyi V., Mozgovyi I., Guryanova L. Classification of Social Tension of the Regions of Ukraine. *WSEAS Transactions on Systems and Control*. 2020. 15. Art. 57. С. 576–584.
 9. Mahmut C., Nurhuda N., Amrullah N. Analysis of Determinants of the Human Development Index on the Island of Sulawesi (2010–2022). *Jurnal Ekonomi Ichsan Sidenreng Rappang*. 2023. 2(2). С. 198–211. DOI: 10.61912/jeinsa.v2i2.28
 10. Stanny M., Komorowski Ł., Rosner A. The socio-economic heterogeneity of rural areas: Towards a rural typology of Poland. *Energies*. 2021. 14(16). 5030. DOI: 10.3390/en14165030
 11. Tsimoshynska O., Koval M., Kryshtal H., Filipishyna L., Arsawan W. E., Koval V. Investing in road construction infrastructure projects under public-private partnership in the form of concession. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2021. 2(2). С. 184–192. DOI: 10.33271/nvngu/2021-2/184
 12. Decentralization, Regional Diversity, and Conflict: The Case of Ukraine / за ред. Н. Shelest, М. Rabinovych. Cham: Palgrave Macmillan, 2020. 373 с.
 13. Romanova V., Umland A. Decentralising Ukraine: Geopolitical Implications. *Survival*. 2019. 61(5). С. 99–112.
 14. Utvenko V. V. Теорія та історія місцевого самоврядування: навч. посіб. Київ: Personal, 2017. 234 с.
 15. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 №333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-r#Text>
 16. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
 17. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». *Відомості Верховної Ради України*. 1997. №24. Ст. 170.
 18. Бюджетний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. №50–51. Ст. 572.
 19. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. №13–14, 15–16, 17. Ст. 112.
 20. Закон України «Про місцеві державні адміністрації». *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №20–21. Ст. 190.
 21. Svitlichna V., Tonkoshkur M., Cirella G. T., Radionova L., Yatsiuk M., Uhodnikova O. Sustainable Ecotourism Development: Integrating Public Marketing, Community Engagement, and Environmental Stewardship in Ukraine. In: Cirella G. T. (ed.). *Handbook on Post-War Reconstruction and Development Economics of Ukraine*. Cham: Springer, 2024. DOI: 10.1007/978-3-031-48735-4_16
 22. Shymanska V. V. Development of digital transformation of countries in the global dimension. *Eastern Europe: Economy, Business and Management*. 2023. 41. С. 38–43. DOI: 10.32782/easterneurope.41-6
 23. Sydorchuk O. Decentralization: results, challenges and prospects. Analytical Report. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/18528861406458ec8492b6c7.57958248.pdf>

Manuilova K. V. Relevant aspects of socio-economic development of territories in the regional dimension

The article examines the contemporary aspects of the socio-economic development of Ukraine's territories within a regional dimension, with particular attention to the post-war recovery context. The study emphasizes the necessity of transforming regional policy in line with global trends, innovative potential, and European approaches to sustainable development. The present legal and regulatory framework for local self-government and decentralization is analyzed, with particular emphasis on its role in shaping an effective system for managing socio-economic processes at the local level. The role of local authorities in developing regional development strategies, formulating budgetary policies, and attracting investments to strengthen territorial growth is explored. The present study is predicated on the extensive experience of EU countries, including Poland, the Czech Republic, and Germany, as well as the recommendations of international organizations such as the OECD, IMF, and World Bank. The paper proposes a conceptual model of regional development management based on the CRM approach. This model is designed to facilitate active citizen participation in public governance processes. It has been established that a successful strategy for Ukraine's post-war recovery should be based on the modernization of industrial structures, increased investment in innovative technologies, and the development of human capital. The potential for Ukraine to achieve post-war socio-economic development is contingent on the augmentation of investments in intellectual property, innovation, and entrepreneurship. The

establishment and maintenance of holdings has been demonstrated to have a beneficial effect on the foreign economic potential of the country. Furthermore, the modernization of industry has been shown to have a positive effect on competitiveness. The implementation of innovation-oriented development strategies, in conjunction with the modernization of management models and active civic engagement, constitutes the foundation for sustainable, stable, and human-centered socio-economic revitalization of Ukraine's territories.

Key words: *public administration, reform, strategy, development, territorial communities, capacity, financial capacity, sustainable development, concept, regional policy, region, martial law, local budgets, local self-government, post-war recovery, innovation strategy*

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.08.2025

Дата публікації: 30.09.2025